

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ӘЙЕЛ АДАМДАРДЫҢ ЕҢБЕК НАРЫҒЫНДАҒЫ РӨЛІ

Қазақстандағы әйелдер еңбек нарығында әртүрлі рөлдерді атқара алады. Олар кәсіпкерлер, менеджерлер, қаржы, ақпараттық технологиялар, білім беру, денсаулық сақтау және экономиканың басқа салаларының мамандары болуы мүмкін. Ауыл шаруашылығы мен шағын кәсіпкерлікті дамытуда әйелдердің де үлесі зор.

Дегенімен, Қазақстандағы еңбек нарыларығында әйелдер әлі де кездесетін қиындықтар мен теңсіздіктер бар. Олардың алдында тұрған кейбір қиындықтарға басшылық лауазымдарда әйелдердің аз қамтылуы, тең емес еңбек жағдайлары, қолдаудың жоқтығы және стереотиптер жасады.

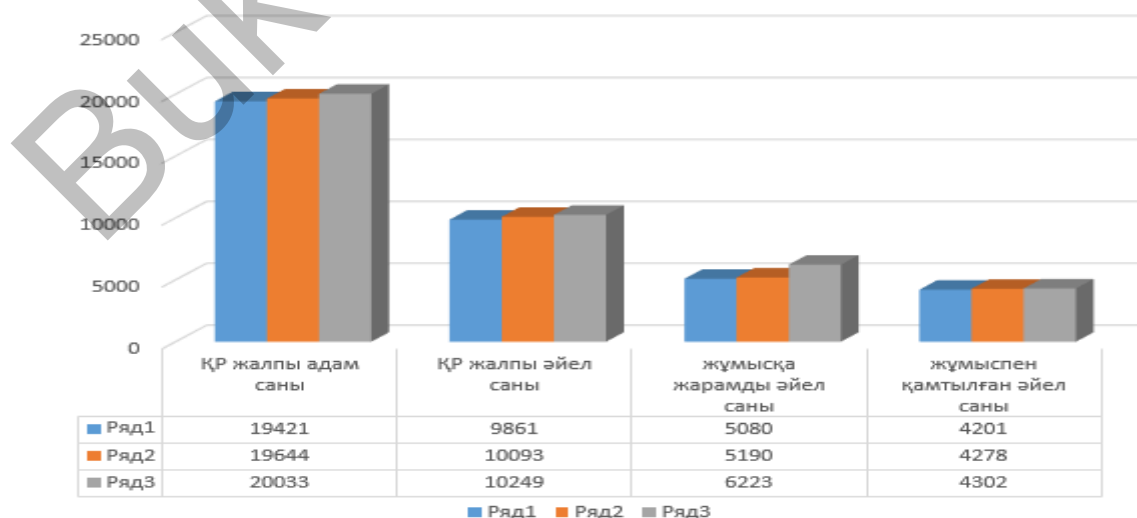
Осы қиындықтарды жеңу және еңбек нарығында әйелдерге тең мүмкіндіктер жасау үшін Қазақстан үкіметі және басқа да мүдделі тараптар шаралар қабылдауда. Бұған заңнамалық және реформалық бастамалар, әйелдер кәсіпкерлігін қолдау бағдарламалары, білім берудегі гендерлік мәселелерді енгізу және қоғамдық деңгейде гендерлік теңдік туралы хабардар болу кіреді.

Әйелдердің еңбек нарығында дамуы мен қолдауының Қазақстан қоғамы мен экономикасы үшін оң салдары бар. Әйелдердің еңбек нарығына қатысуын арттыру тек экономикалық өсім мен өнімділікке ықпал етіп қана қоймай, тұрақты дамуға, кедейшілікті жоюға және гендерлік теңсіздікті азайтуға ықпал етеді.

Қазақстандағы адам саны қазіргі кезде 20млн-ды құрайды. Қазақстандағы жалпы әйелдер саны 10.249мың-ды (51,2%) құрайды. Жұмысқа жарамды әйелдер саны 6,223мың-ды (31%) құрайды. Жұмыспен қамтылған әйел саны 4,302мың-ды (21,5%) құрайды (1-сурет).

Соңғы онжылдықтарда Қазақстан өзінің еңбек нарығының құрылымында серпінді өзгерістерді бастан кешуде. Бұл процесте әйелдер экономиканың әртүрлі секторларына белсенді қатысып, қоғамдық динамикада өздерінің қайталанбас іздерін қалдырып, маңызды рөл атқарады.

Білім беру саласында – 851 мың (19,8%); опытовая және бөлшек сауда – 828 мың (19.24%); ауыл, орман мен балық шарушылығы – 451 мың (10.5%); денсаулық сақтау және әлеуметтік сала – 401 мың (9.3%); өнеркәсіп саласы – 328 мың (7.6%); өнер, ойын-сауық және демалыс саласында – 74 мың (1.72%); жеке кәсіпкерлік – 84.9 мың (1.97%); ИП тіркелген – 53.5 мың (1.24%) (2 – сурет).

1-сурет. Қазақстан еңбек нарығындағы жұмыспен қамтылған әйелдердің жалпы саны.

2-сурет. Әйелдердің Қазақстан еңбек нарығындағы секторлары.

Нидерландыдағы әйелдер еңбек нарығында маңызды және белсенді рөл атқарады. Олардың ел экономикасына қатысуы әлеуметтік-экономикалық даму мен гендерлік теңдікке қол жеткізу үшін айтарлықтай маңызға ие.

Қазақстан мен Нидерланды еңбек нарықтарында әр елдің экономикалық, әлеуметтік-мәдени және құқықтық контекстіне негізделген кейбір айырмашылықтар бар. Міне, қазақстандық және голландиялық еңбек нарықтары арасындағы бірнеше негізгі айырмашылықтар:

1. Экономиканың көлемі мен құрылымы: Қазақстан мұнай-газ өнеркәсібі, тау-кен өндіру және ауыл шаруашылығы салалары сияқты басым салалары бар дамушы экономика болып табылады. Нидерландыда дамыған өнеркәсіп, қаржы секторы, халықаралық сауда және ауыл шаруашылығы бар.

2. Даму деңгейі және кәсіби өсу: Нидерланды азаматтық қоғам мен білім беруді дамытудың жоғары деңгейіне, сондай-ақ ғылым мен зерттеулердің дамыған инфрақұрылымына ие. Осы факторлардың арқасында Нидерландыда кәсіби өсу мен даму мүмкіндіктері әр түрлі және қол жетімді болуы мүмкін.

3. Әйелдерді қолдау: Нидерланды гендерлік теңдік пен еңбек нарығындағы әйелдерді қолдаудың жоғары деңгейімен ерекшеленеді. Мұнда әйелдердің тең мүмкіндіктерін, отбасылық-кәсіби тепе-теңдігін және мансаптық өсуін қамтамасыз ету үшін белсенді іс-шаралар өткізіледі. Қазақстанда гендерлік теңсіздік саласында әлі де одан әрі дамыту мен қолдауды талап ететін сын-қатерлер бар.

4. Құқықтық қорғау: Қазақстан мен Нидерландыда еңбек заңнамасының әртүрлі жүйелері және қызметкерлердің құқықтарын құқықтық қорғау нормалары бар. Бұл нормалар жалақы, жұмыс кестесі, Денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау және еңбек қатынастарының басқа аспектілері бойынша әр түрлі болуы мүмкін.

5. Жұмыс күшінің көші-қоны: Қазақстан Халықаралық жұмыскерлер үшін неғұрлым ашық және көші-қон рәсімдерінің неғұрлым дамыған жүйесі бар Нидерландымен салыстырғанда еңбек ресурстарының Халықаралық көші-қон мүмкіндіктері неғұрлым шектеулі болуы мүмкін.

Әйелдер белсенді қатысатын мамандықтар тұрақтылық пен инновациялық өсуге ықпал ете отырып, Қазақстан экономикасының дамуында маңызды рөл атқарады.

Әйелдердің жұмыс нарығындағы жағдайын және олардың Қазақстан экономикасына әсерін талдай отырып, әйелдер басым немесе айтарлықтай әсер ететін кәсіптер ел экономикасының өсуіне ықпал етеді деп болжауға болады. Бұл жағдайда әйелдердің үлес әлеуеті әсіресе келесі салаларда көрінуі мүмкін:

1. Қаржы және бухгалтерлік есеп: әйелдер дәстүрлі түрде қаржы саласында, бухгалтерлік есепте және бюджетті талдау мен жоспарлауда сәтті жұмыс істейді. Олардың қаржы саласындағы үлесі экономиканың тұрақтылығына және қаржы институттарының өсуіне айтарлықтай әсер етеді.

2. Білімі: Әйелдер оқу орындарындағы оқытушылар құрамының едәуір бөлігін құрайды. Білім беруді дамыту және халықтың біліктілік деңгейін арттыру елдің экономикалық дамуына тікелей әсер етеді.

3. Медицина және денсаулық сақтау: әйелдер дәрігерлер, медбикелер, менеджерлер және зерттеушілер ретінде жұмыс істей отырып, денсаулық сақтау мен денсаулық сақтау саласына үлкен үлес қосады. Бұл халықтың денсаулығы мен өнімділігіне айтарлықтай әсер етеді.

4. IT саласы: соңғы жылдары әйелдер Ақпараттық технологиялар, бағдарламалау, деректерді талдау және жобаларды басқару салаларына көбірек енуде. Олардың қатысуы цифрлық экономиканың инновациялық өсуіне және дамуына ықпал етеді.

5. Кәсіпкерлік: әйелдер экономиканың әртүрлі сегменттерінде белсенді кәсіпкерлік қызметпен айналысады, жаңа идеяларды енгізеді, жұмыс орындарын ашады және экономикалық қызметтің алуан түрлілігіне ықпал етеді.

Осылайша, әйелдер белсенді қатысатын мамандықтар Қазақстан экономикасында маңызды рөл атқарады, тұрақты және инновациялық дамуға ықпал етеді деп болжауға болады.

Әдебиеттер

1. Burbyka M, Klochko A, Logvinenko M, et al. (2017) Separate aspects of legal regulation of women's labour rights. *International Journal of Law and Management* 59(2): 271–283. DOI: 10.1108/IJLMA-02-2016-0021.

2. Fuller S (2017) Segregation across workplaces and the motherhood wage gap: Why do mothers work in low-wage establishments? *Social Forces* 96(4): 1443–1476.

3. <https://stat.gov.kz/>

4. Husni L, Suryani A (2018) Legal protection for woman domestic workers based on the international convention. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues* 21(2): 1–7.

5. Ibraev ZG, Yerkebaeva NA, Mirzakulova BA, et al. (2017) Social rights, family and child guarantees in the context of the implementation of a new social course in the Republic of Kazakhstan. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues* 20(1): 1–8.

6. Khamzin AS, Khamzina ZA, Buribayev YA (2015) The decent work programme of Kazakhstan: social and labor rights protection from an institutional aspect of international law. *JE Asia & Int'l L* 8: 539.

7. Mukhamadiyeva GN, Kussainova AK, Baisalova GT, et al. (2017) Labour law of the modern Kazakhstan. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues* 20: 1–8.

Сейтбекова С.Е., Бекасыл А.А., 1 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекші э.ғ.м., аға оқытушы Амиркулова М.Б.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ СОҢҒЫ ЖЫЛДАРДАҒЫ ХАЛЫҚ САНЫНЫҢ ӨСУІ

Қоғам дамуының жаңа деңгейі демографиялық процесстерге әсер еткені соншалықты, 2009 жылғы ақпан айындағы екінші халық санағының қорытындылары бойынша адам саны алдыңғы жылдарға қарағанда 300 мың адамға кем. Оның ресми қорытындысы тек 2010 жылы 4 ақпанда Қазақстандық Госкомстат желісіне жарияланды. Қазақстан Республикасының тұңғыш президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы бойынша халықтың дамуына басым болатын факторларды, яғни адамның өмір сүруінің ұзақтығы, қауіпсіздігі және оның денсаулығы, қолжетімді медициналық қызметтерді атап өткен.

2021 жылға дейінгі Қазақстан халық санының өзгерісін есептеу үшін демографиялық зерттеу әдістерін қолдандық: демографиялық коэффициенттер әдісі, жас бойынша өлім кестесін жылжыту әдісі. Бұл ретте зерттеу объектілері мен субъектілері аумақтық негізде республиканың 14 облысының, Алматы және Астана қалаларының тұрғындары болды.

Қазақстан халқының 2009, 2012 және 2021 жылдардағы динамикасын қарастырайық (сурет 1).